

Απομαγνητοφώνηση

Πληροφορητής: Νίκος Ηλία Λοϊζίδης (ΝΗΛ)

Ερευνήτρια: Ιωάννα Αλεξάνδρου (ΙΑ)

- ΙΑ: Μιλήστε μας λίγο για τον εαυτό σας; Το όνομα σας; Την ημερομηνία γέννησης σας; Τον τόπο γέννησης σας;
- ΝΗΛ: Είμαι ο Νίκος Ηλία Λοϊζίδης, είμαι από την Τύμβου και εγώ και η γυναίκα μου. Γεννήθηκα στις 12 Μαρτίου το 1944. Ήμουν στην Συνεργατική στο χωριό. Μετά ασχολήθηκα με βαψίματα άνοιξα το βαφείο μου. Μετά είχα δυστύχημα είμαι στην κατάσταση που με βλέπετε. Κομμένα πόδια αυτά καταστάσεις, όμως αντιμετωπίζουμε την ζωή και η γυναίκα με τον καρκίνο με άλλες καταστάσεις, καρδίες. Περνούμε δόξα τον Θεό βλέπουμε την ζωή διαφορετικά δηλαδή ο άνθρωπος ότι προβλήματα και να έχει πρέπει να είναι νόμο με νόμο δηλαδή να βρει έναν άνθρωπο που να σε κατανοεί να τον κατανοείς έτσι μάθαμε από τις οικογένειες μας.
- ΙΑ: Τι ηλικία είχατε το 1974;
- ΝΗΛ: Το 1974 ήμουν 29, περίπου.
- ΙΑ: Προηγουμένως είχατε υπηρετήσει στον στρατό σε ποια μονάδα ήσασταν;
- ΝΗΛ: Α...
- ΙΑ: Μιλήστε μας λίγο για τις στρατιωτικές σας εμπειρίες;
- ΝΗΛ: Ακούστε να δείτε, εμείς ήμασταν εθελοντές. Ήμασταν στις μάχες του Αγίου Σωζόμενου, ήμασταν στις μάχες του Δικώμου με τον Σύρο. Δημιούργησε η κυβέρνηση πριν κάνει τον στρατό το πρώτο ενισχυμένο Τάγμα. Κάναμε την εκπαίδευση μας εκτός προηγουμένως στο χωριό κάναμε την εκπαίδευση μας στο Σταυροβούνι. Διοικητής μας ήταν ο Ντερτιλής και λοχαγός μας ήταν ο Κάλβος. Κατάργησε η κυβέρνηση τους εθελοντές αυτούς. Μετά η κυβέρνηση και δημιούργησε τον στρατό. Περίπου στις 12 ημέρες εκπαίδευσης μας πήραν στις Μάχες της Μανσούρας. Στην Μανσούρα τρεις φορές που γλιτώσαμε από τον θάνατο, την μια από τις τρεις πιο πάνω ήταν ο Γεωργίου για

Συναγωγή μαρτυριών και καταγραφή της Ιστορίας των αιχμαλώτων της Κύπρου το 1974/ΕΠΙΚΥ

αυτό ονομάζεται και το στρατόπεδο στην Λάρνακα Γεωργίου. Μάλιστα έπιασα και σφαίρες από το όπλο που διέλυσαν τα αεροπλάνα. Μυδραβιοβολήσαν τα αεροπλάνα και χτυπήθηκε πολύ άσχημα, νεκρός την ίδια την ώρα φυσικά. Έβγαλα τις σφαίρες και όταν απολυόμουν ο ταξιτζής ήταν συγγενής του και του τις έδωσα, τις σφαίρες, να τις κρατά ενθύμιο, για την οικογένεια του. Μετά ήταν τα γεγονότα του 1974 ήμασταν στο 305 Τάγμα [Πεζικού] με τον Τάσο Μάρκου.

-ΙΑ: Που σας βρήκε το πραξικόπημα; Πριν φτάσουμε στον πόλεμο. Που ήσασταν, την ημέρα του πραξικοπήματος εσείς;

-ΝΗΛ: Σπίτι, στο χωριό μας, δεν είχε τίποτα. Δεν είχε τίποτα. Εντάξει υπήρχε το αριστερά - δεξιά υπήρχαν και λίγες συλλήψεις. Ένας δεν θα πούμε το όνομα που έκλεψε όπλα από τους στρατιώτες τον συνέλαβαν, το πήραν, ακόμη ένα δυο αλλά μικροπράγματα δεν ήταν τίποτα. Θέλετε να πάμε στο 1974;

- ΙΑ: Ναι, να μας πείτε λίγα πράγματα και για τις μέρες της εισβολής. Τι θυμάστε από τις πρώτες μέρες τις εισβολής που ήσασταν;

-ΝΗΗΛ: Εισβολή είμαστε στο χωριό, δούλευε η Συνεργατική του χωριού, είμαστε στο χωριό. Το περίμενα εγώ για να είμαι ειλικρινής. Διότι ξέρω ότι ο Τούρκος, δεν λέει ψέματα, ότι πει τα κάνει αυτό να τα έχουν υπόψιν τους και οι ιθύνοντες που μας άφησαν άοπλους. Άφησαν τους γιους μου, είναι πρώτη γραμμή οι γιοι μου τώρα... Μπορεί να πάω και εγώ μαζί τους αν μπορέσω. Μετά πήγαμε δεν θυμάμαι πως ήταν οι διμοιρίες... Πήγαμε στο Δάλι και μάλιστα στο Δάλι φάγαμε τους βομβαρδισμούς. Τότε που χτύπησαν το Δάλι αν σας είτε κάποιος άλλος οτιδήποτε είχαμε την τύχη πάλι γλιτώσαμε!

- ΙΑ: Τι θυμάστε έντονα από εκείνες τις ημέρες στο Δάλι; Χρονικά θυμάστε τις ημερομηνίες;

- ΝΗΛ: Αυτά τα πράγματα δεν μπορώ να τα θυμηθώ. Εσείς μπορείτε να τα βρείτε και διαφορετικά αυτά.

-ΙΑ: Ναι.

Συναγωγή μαρτυριών και καταγραφή της Ιστορίας των αιχμαλώτων της Κύπρου το 1974/ΕΠΙΚΥ

- ΝΗΛ: Μάλιστα από τα φυλάκια προς τα Λύμπια βλέπαμε τα αεροπλάνα διότι νύχτωσε και τα βομβάρδιζαν ακόμα. Βλέπαμε τα αεροπλάνα που έκαναν βυθίσεις και κτυπούσαν τις περιοχές όμως για καλή τύχη πότιζαν τα χωράφια στο Δάλι και οι περισσότερες ρουκέτες που έριξαν τα αεροπλάνα στο Δάλι δεν εκράγηκαν. Μετά πήγαμε στην Μια Μηλιά στο Φράκτη πιο πάνω, ενισχύσεις με τον Τάσο Μάρκου. Πήραμε τις θέσεις μας, άρχισαν οι συνομιλίες εντωμεταξύ. Εγώ έδωσα και σε τρία άτομα άδεια ως λοχίας δεν δικαιούμουν να δώσω άδεια τότε. Διάλεξα ανθρώπους που ήταν παντρεμένοι που είχαν μωρά. Όταν ακούσαμε ότι ναυάγησαν οι συνομιλίες τους λέω: ξεκινά. Ήξερα ότι το σχέδιο τους Τούρκους... Διάβαζα, θα πήγαιναν μέχρι την Αμμόχωστο. Ξέρεις που νιώθει ένας άνθρωπος, ότι έρχονται κακά, διότι αν βάλω την Μανσούρα με τα γεγονότα του 1974 ήταν μικρογραφία η Μανσούρα σε αυτά τα γεγονότα του 1974. Ήρθα πρωί, μας χτύπησαν με αεροπλάνα, μετά με όλμους. Προστάτευσα τους στρατιώτες μου, για να καταλάβετε άκουγα και τους όλμους που έρχονταν. Είχαν εκείνο το ειδικό σφύριγμα. Δεν είχαμε ούτε ένα νεκρό μέχρι εκείνη την στιγμή. Μετά ο Τάσος Μάρκου, εντωμεταξύ οι στρατιώτες έφευγαν ατάκτως. Έφευγαν και από το βράδυ. Όταν ναυάγησαν οι συνομιλίες, έφευγαν από το βράδυ οι στρατιώτες. Από τις γραμμές τους λιποτακτούσαν. Μετά, γύρω στις 8 άρχισε η άτακτη υποχώρηση. Οι περισσότεροι έριξαν και τα όπλα τους, χωρίς όπλα. Ο Τάσος Μάρκου έριχνε με το αυτόματό του μπροστά τους για να σταματήσουν αλλά αυτοί τίποτα. Αλήθειες, τώρα που μιλάμε. Τώρα, αν έμεναν, φυσικά, πήγαν πιο κάτω και τους σκότωσαν οι Τουρκοκύπριοι τους περισσότερους. Εμείς, μείναμε 4 – 5 άτομα, φορτώσαμε τα πυρομαχικά και η ώρα 23: 30 υποχωρήσαμε προς το, πες το χωριό.

-ΙΑ: Άγιος Σωζόμενος;

-ΝΗΛ: Όχι, όχι.

-ΝΗΛ: Μια Μηλιά, αλλά Κυθρέα. Διότι είπε ο Τάσος Μάρκου να πάμε να κρατήσουμε γραμμές στην Κυθρέα.

-ΙΑ: Πόσα άτομα ήσασταν; Θυμάστε τα ονόματά τους;

- ΝΗΛ: Όχι, θυμάμαι, υπήρχαν από το Γέρι, ήταν ο Μιχαήλ, ήταν ο Γιώργος ο Πέτρακας, ο Πέτρος Πέτρου, υπήρχαν κάποιοι από τα Λύμπια. Εμείς για να φύγουμε όμως βρήκαμε ένα χαντάκι, γλιτώσαμε και φύγαμε. Ο Τάσος Μάρκος δε με τον ασυρματιστή του ήταν περίπου 400

Συναγωγή μαρτυριών και καταγραφή της Ιστορίας των αιχμαλώτων της Κύπρου το 1974/ΕΠΙΚΥ

– 500 μέτρα πιο πίσω σε ένα μικρό ύψωμα με έναν άλλο, τον ασυρματιστή του. Εμείς πήγαμε προς την Κυθρέα, μας τραυμάτισαν και ένα, διότι μας φαλάγγισαν οι Τούρκοι. Τα άρματα, προς τον νέο δρόμο της Αμμοχώστου κατά εκατοντάδες, άρματα και προσωπικού, θωρακισμένα προσωπικού. Πήγαμε στην Κυθρέα, περιμέναμε μέχρι το βράδυ, ο Τάσος Μάρκου δεν ήρθε. Ο Τάσος Μάρκου πρέπει να χάθηκε σε εκείνη την περιοχή που τον είδαμε. Ότι λέει ο κάθε ένας, ότι θέλει ας λέει. Ο Τάσος Μάρκου εκεί χάθηκε. Διότι εμείς γλιτώσαμε από θαύμα, λόγω του ότι βρήκαμε εκείνο το χαντάκι και πήγαμε προς την Κυθρέα. Ήρθαν ακόμα λίγα άτομα, και είπαμε ότι πρέπει να φύγουμε. Οι Τούρκοι, εγώ τους είπα: Δεν μπορούν να βάλουν σκοπιές, άρα πρέπει να σταυρώσουμε από τις γραμμές τους, από τον νέο δρόμο και να πάμε. Διότι τους είπα: Θα πάνε Αμμόχωστο. Έτσι κάναμε, βράδιασε και χωριστήκαμε 4 – 5 άτομα και τους είπα να βγαίνουν το δρόμο και να περιμένουν στα 50 μέτρα, όπως και έγινε. Ξεκινήσαμε νύχτα, τώρα τι ώρα ήταν; 12 τα μεσάνυχτα; Και σιγά – σιγά τους έβγαλα 1km πριν από το Αεροδρόμιο της Τύμβου. Άρχισε να φέγγει λίγο δεν γνωρίζαμε ότι πιάστηκε το αεροδρόμιο, κανένας μας. Οι τέσσερις από το Γέρι τους έδειξαν διεύθυνση να πάνε Γέρι – Αγλαντζιά. Και εγώ τους λέω: Θα πάω να δω τον Ιάσωνα, τον αξιωματικό. Βλέπαμε σκιές, και μάλιστα πάνω στα μυδράλια που είχαν στημένα, κάτι έκαναν τα χέρια τους, χειρονομίες, έκαναν και οι δικοί μας έτσι. Μας πήραν οι Τούρκοι για Τούρκους και εμείς τους πήραμε για Έλληνες στο αεροδρόμιο. Και έβγαينا εγώ σιγά – σιγά στο αεροδρόμιο. Βγαίνοντας άρχισε να χαράζει, έφεξε, έβλεπες. Βγαίνοντας πάνω, είχε ένα ανήφορο γεμάτο Τούρκους, λέω και εγώ: Ότι θέλει ας γίνει. Μάλιστα οι Τούρκοι, δίπλα είχε ένα λάκκο που έβγαζαν οι βοσκοί νερό όπως το έβγαζε, τα έχασε, τα έχασαν διότι νίβονταν, έπιναν έπεσε και ο κουβάς μέσα στον λάκκο έπεσε και το σχοινί. Με έπιασαν και με έστησαν για να με εκτελέσουν. Ήταν Τουρκοκύπριος εκείνος που με έστησε να με εκτελέσει γιατί κρατούσε Thomson. Οι Τούρκοι έκαναν Thomson, είχαν εργοστάσιο που έφτιαχναν Thomson. Το Thomson ξέρεις τι είναι, το αυτόματο. Και από μακριά ένα κορνάρισμα παρατεταμένο, ήταν ο αξιωματικός, και με γλίτωσε από την εκτέλεση ο αξιωματικός, ακριβώς εκείνη την ώρα. Μου έδωσαν και νερό, με έδεσαν, μου έδεσαν και τα μάτια μου κάπου με έριξαν δεν θυμάμαι, δεν έβλεπα. Μετά από 4 – 5 ώρες μας φόρτωσαν σε ένα φορτηγό και μας έπαιρναν.

- ΙΑ: Από ποια περιοχή δηλαδή σας συνέλαβαν; Από τη Μια Μηλιά.

- ΝΗΛ: Από το αεροδρόμιο της Τύμβου. Εκεί που με έστησαν για να με εκτελέσουν.

Συναγωγή μαρτυριών και καταγραφή της Ιστορίας των αιχμαλώτων της Κύπρου το 1974/ΕΠΙΚΥ

- ΙΑ: Συνέλαβαν μόνο εσάς ή και άλλους;

- ΝΗΛ: Μόνο εγώ, δεν είχε κανένα. Στην ανάκριση, μου μίλησε αγγλικά, μου μίλησε τούρκικα, μετά μου μίλησε απταίστως ελληνικά.

- ΙΑ: Σας έκανε σωματική έρευνα;

-ΝΗΛ: Μας έκαναν.

-ΙΑ: Σας πήρε κάποια προσωπικά αντικείμενα;

-ΝΗΛ: Έπιασαν το όπλο, έπιασαν το παγούρι μου, εκείνα που κρατούσαμε, δεν κρατούσαμε και τίποτα άλλο.

- ΙΑ: Ποια ήταν τα συναισθήματά σας κατά τη σύλληψη; Τι σας ρωτούσαν; Σας έκαναν ανάκριση;

-ΝΗΛ: Ναι, μου έκαναν ανάκριση. Τι είδα, τους είπα: Ήρθαν τα αεροπλάνα, δεν τους είπα ότι πάνε 17 άτομα προς το Γέρι – Αγλαντζιά. Με ρωτήσετε τι;

-ΙΑ: Τι σας ρωτούσαν;

-ΝΗΛ: Είδα τα αεροπλάνα, ήρθαν μας χτύπησαν, τα θωρακισμένα έσπασαν τις γραμμές μας και μας έκλεισαν και προσπάθησα να φύγω.

-ΙΑ: Γνώριζαν κάποιες πληροφορίες για εσάς ή τίποτα; Το άτομο που σας έκανε την ανάκριση.

-ΝΗΛ: Όχι, τίποτα. Αλλά έκρυψα το Λοϊζίδης. Όταν με έγραψαν μετά είπα Νίκος Ηλία, δεν είπα Νίκος Ηλία Λοϊζίδης. Είχα τους λόγους μου. Διότι είχαν κρατούμενους με το επίθετο αυτό και μάθαμε ότι όσοι ήταν κρατητήρια και τους έβρισκαν στις λίστες που κρατούσαν οι Τούρκοι τους εκτελούσαν αμέσως. Μας πήραν.

-ΙΑ: Πόσοι ήταν κατά τη σύλληψη; Μόνο ένας ή περισσότεροι;

-ΝΗΛ: Εγώ μόνο.

-ΙΑ: Εννοώ, από τους αξιωματικούς, τους Τούρκους.

Συναγωγή μαρτυριών και καταγραφή της Ιστορίας των αιχμαλώτων της Κύπρου το 1974/ΕΠΙΚΥ

-ΝΗΛ: Ένας ήταν που μου μίλησε ελληνικά. Μου μίλησε ελληνικά, ο ένας. Ξέρουμε ότι μαθαίνουν και οι Έλληνες τούρκικα και οι Τούρκοι ελληνικά. Αυτό το γνωρίζουμε, το γνωρίζαμε. Μας φόρτωσαν, μας πήραν σε μια μάντρα.

-ΙΑ: Σε ποια περιοχή ή δεν είχατε καταλάβει επειδή.

-ΝΗΛ: Δεν κατάλαβα τίποτα. Μετά μας άνοιξαν τα μάτια μας, μας είχαν δεμένους.

-ΙΑ: Πόσα άτομα ήσασταν εκεί ή μόνον εσείς;

-ΝΗΛ: Όχι, είχε αρκετούς εκείνη η μάντρα. Και άκουσα ότι τους βασάνιζαν πολύ. Από ότι έλεγαν οι άλλοι που ήταν την προηγούμενο βράδυ. Όπως κουβεντιάζαμε είδα ένα χωριανό, τον τώρα να θυμηθούμε και το όνομά του. Τον γιο του Σατσια. Τώρα όπως μιλάμε μπορεί να θυμηθώ. Είναι της ηλικίας σου Αθηνά [η σύζυγος του] νομίζω. Τον θεωρούσαμε νεκρό αυτόν διότι μάθαμε ότι πήγαν να βάλουν νάρκες. Ένας όταν λείπουν 15 – 20 ημέρες νομίζεις ότι είναι νεκρός έτσι; Τα χείλη του ήταν κοντά και νόμιζες ότι γελούσαν. Τώρα να θυμηθούμε το όνομά του, το ξεχάσαμε. Ξεχνούμε Αθηνά, γεράσαμε. Τέλος πάντων, διότι γελούσε, μας χτυπούσαν. Εκείνοι πίστευαν ότι γελούσε αλλά μας χτυπούσαν. Δεν γελούσε ο άνθρωπος. Μετά μας πήραν από εκεί, μας έριξαν σε ένα αυτοκίνητο και ήταν και αρκετοί ηλικιωμένοι χωριανοί. Μεταξύ και η Ανδρονίκη και η γιαγιά, ο Κωστούρας και αρκετοί άλλοι. Εγώ τους έγνεψα να σιωπήσουν.

-ΙΑ: Πόσες ημέρες είχατε μείνει στη μάντρα πριν συναντήσετε τους υπόλοιπους.

-ΝΗΛ: Μας σήκωσαν ευτυχώς.

-ΙΑ: Από την ίδια ημέρα; Σας έδωσαν φαγητό εκεί; σας χτύπησαν;

-ΝΗΛ: Τίποτα, τίποτα. Μη ψάχνεις νερό, φαγητό.

-ΙΑ: Ούτε σας ανέκριναν, ούτε τίποτα στη μάντρα;

-ΝΗΛ: Μετά, μετά. Δεν πρόλαβαν. Μας φόρτωσαν, εν τω μεταξύ εκείνη την ώρα μου έδωσαν και ένα χτύπημα και πήγα τρία μέτρα [3m]. Και είναι εκείνη που είχα αιμάτωμα, ήρθα και είχα και μετά από 8 μήνες ακόμα. Κάτι με ρωτούσαν και τους είπα ένα όνομα τούρκικο «Ishran εφέντης». Ο Ishran εφέντης ήταν διοικητής της Κεντρικής Συνεργατικής. Αρχικά ήταν

Συναγωγή μαρτυριών και καταγραφή της Ιστορίας των αιχμαλώτων της Κύπρου το 1974/ΕΠΙΚΥ

Άγγλος μετά τη συμφωνία το 1960 που έκαναν μπήκε ο Τούρκος και μετά μπήκε ο Αζίνας. Για να ξέρετε τη σειρά. Ε ησύχασαν. Μετά μας πήραν στο Σεράγιο.

-ΙΑ: Κατά τη μεταφορά πήγατε με τα φορτηγά;

-ΝΗΛ: Φορτηγό.

-ΙΑ: Εκεί πως σας συμπεριφέρονταν; Ήσασταν δεμένοι; Τα μάτια σας;

-ΝΗΛ: Δεμένος, δεμένος, τα μάτια ήταν μετά.

-ΙΑ: Στο φορτηγό σας χτύπησαν ή ήταν ευγενικοί εντός εισαγωγικών;

-ΝΗΛ: Εκτός από εκείνο το χτύπημα τίποτα.

-ΙΑ: Θυμάστε καθόλου ημερομηνίες που φτάσατε στο Σεράγιο;

-ΝΗΛ: Όχι, δεν θυμάμαι.

-ΙΑ: Πόσοι ήσασταν που σας κατέβασαν στο Σεράγιο;

-ΝΗΛ: Να σου πω, ήμουν εγώ και ακόμα ένας στρατιώτης οι άλλοι ήταν οι πολίτες οι χωριανοί, οι ηλικιωμένοι. Εκ των υστέρων μάθαμε ότι τους ηλικιωμένους τους άφησαν και ήρθαν στις ελεύθερες περιοχές. Εκ των υστέρων μάθαμε. Στις φυλακές που μπαίναμε, εν τω μεταξύ έρχονταν πολλοί αιχμάλωτοι, με πολλά αυτοκίνητα. Την ώρα που μπαίναμε στις φυλακές, στο Σεράγιο μας έδιναν ορισμένους κάτι χαρτιά, δηλαδή έγραφε το ένα, το δύο, το τρία, το τέσσερα. Εμένα μου έδωσαν το 29. Μπορεί και ήμασταν και 2 χιλιάδες μέσα στο Σεράγιο. Αφού στεκόμασταν, δεν μας χωρούσε για να κάτσουμε. Δηλαδή αν χωρούσε το Σεράγιο 300 άτομα, έβαλαν 2 χιλιάδες για να καταλάβετε. Είχε σίδερα όμως και βλέπαμε. Φώναζαν το ένα, δεν έρχεται πίσω. Φωνάζουν το δύο, δεν έρχεται πίσω. Φωνάζουν το τρία, βλέπαμε και άλλα δωμάτια από τα σίδερα. Πήρα και εγώ εκείνη το χαρτί που μου έδωσαν και την έφαγα. Φωνάζουν το 29, ήρθε η σειρά μου, κανένας δεν πήγε, 29, 29, 29 θα έβγαζαν 2 χιλιάδες άτομα για να δουν σε ποιον έδωσαν το 29; και αν καταλάβαιναν. Και αυτό ήταν η σωτηρία μου. Γιατί; Ξανά η σωτηρία μου. Όταν ήρθαν τα Ηνωμένα Έθνη την δεύτερη ημέρα, χαράματα, βλέπαμε απέναντι και έβγαζαν αρκετούς. Αυτούς που είχαν αριθμούς, τους κρατούσαν και τους έβγαζαν. Δεν γνώριζαν καν ποιοι ήταν. Εκείνοι πρέπει να έχουν χαθεί.

Συναγωγή μαρτυριών και καταγραφή της Ιστορίας των αιχμαλώτων της Κύπρου το 1974/ΕΠΙΚΥ

Μεταξύ θα ήμουν και εγώ εκεί μέσα, αν πήγαινα. Δεν ξέρω γιατί μας διάλεξαν και έδιναν ένα αριθμό από εδώ και έναν αριθμό από εκεί. Μετά μας έδεσαν ξανά. Μέσα στις φυλακές μας άφησαν.

-ΙΑ: Γνώριζαν το όνομά σας όμως; Είχαν κάνει καταγραφή του ονόματός σας.

-ΝΗΛ: Έκαναν καταγραφή.

-ΙΑ: Θεωρείτε η στοχοποίηση; Το ότι σας έδωσαν αριθμό, ίσως σχετίζεται με την εθελοντική συμμετοχή σας σε άλλες μάχες;

-ΝΗΛ: Το πρόσωπο, το πρόσωπο.

-ΙΑ: Εντάξει.

-ΝΗΛ: Το πρόσωπο. Έτσι το έβαλα εγώ. Μετά μας έβαλαν στα λεωφορεία και μας πήραν.

-ΙΑ: Πριν πάμε στα λεωφορεία, να μείνουμε λίγο στο Σεράγιο. Θέλω να μου περιγράψετε τις συνθήκες κράτησης. Αν σας άφηναν να πηγαίνετε στην τουαλέτα, αν είχατε νερό, αν έγινε καταγραφή από τον Ερυθρό Σταυρό.

-ΝΗΛ: Είχε νερό, έγινε καταγραφή από τον Ερυθρό Σταυρό και μάλιστα τους λέω τώρα που θυμάμαι τους λέω: Ότι θέλετε πείτε τους τώρα. Μας έγραψε ο Ερυθρός Σταυρός, θα απολυθούμε, μου λένε:

- «Μα Νίκο»

-ΝΗΛ: Πόσες ημέρες έκαναν οι Αιγύπτιοι με τους Ισραηλίτες; λέω τους,

- «Ήταν περίπου 30, 35 – 40 ημέρες εκείνοι.»

- ΝΗΛ: Περίπου και εμείς τόσο θα κάνουμε και θα μας απολύσουν. Εν τω μεταξύ τα βάσανα όμως ήταν μετά. Όταν μας έδεσαν ξανά και τα μάτια, μας έβαλαν στο αμπάρι του πλοίου δεν έβλεπα. Και μας πήραν Άδανα. Την ώρα που μου έκοψαν, ήταν ρούχο που με έδεσαν, και έκανα τέσσερις ώρες να δω, δεν έβλεπα. Τότε ξεκίνησε το ξύλο. Μας έβαλαν γραμμή μέχρι να μπούμε, μέσα στο δρόμο οι πολίτες χτυπούσαν. Δεξιά – αριστερά οι στρατιώτες χτυπούσαν μέχρι να σε πάρουν στο θάλαμο. Εμένα δε έφυγαν 2 δόντια εδώ, 2 δόντια έφυγαν εδώ από το ξύλο. Μάλιστα

Συναγωγή μαρτυριών και καταγραφή της Ιστορίας των αιχμαλώτων της Κύπρου το 1974/ΕΠΙΚΥ

την ώρα που βρήκα νερό για να πιώ μετά από 35 ώρες, μα ξέρεις τι σημαίνει καλοκαίρι, 35 ώρες να μην έχεις νερό; Έπινα και νερό, έπινα και αίμα. Μου λέει [ένας]

- «Είναι αίμα που πίνεις»

-ΝΗΛ: Να πιώ νερό και ότι θέλει ας είναι. Εν τω μεταξύ το φαγητό στις φυλακές.

-ΙΑ: Στα Άδανα τώρα;

-ΝΗΛ: Άδανα, τίποτα σχεδόν. Μετά από 30 ημέρες και ξύλο.

-ΙΑ: Καθημερινά σας χτυπούσαν; Ή μετά από ένα σημείο έγινε καλύτερη η συμπεριφορά.

-ΝΗΛ: Έγινε καλύτερη. Δεν ήταν όπως εκείνο το άγριο το ξύλο. Μας έβγαλαν και στην αυλή. Εκείνη η διαφήμιση που έκαναν με τον πάτερ και έναν άλλο που μιλούσε τούρκικα. Έδωσαν σε ορισμένους τσιγάρα, εγώ δεν έπινα τσιγάρο. Για διαφήμιση απλώς τίποτα άλλο. Μετά από 30 ημέρες περίπου μας πήραν, την ώρα που πάλι μας έβγαλαν γραμμή και μας έστησαν ήταν ο Καφατάρης, ένας χωριανός ο Γιώργος, στεκόμασταν μπροστά: «Άντε βρε αν έχεις όρεξη κάνε λίγο το στήθος σου» και κάναμε λίγο έτσι. Μας έβαλε στο μάτι ο αξιωματικός και την ώρα που μπήκαμε στα λεωφορεία πάλι για να πάμε Αμάσεια, μετά από τα Άδανα μας πήραν Αμάσεια. Μπαίνουν δύο, αν σου πω το ξύλο που μας έδωσαν, έχασα τις αισθήσεις μου. Τα μάτια μου πρήστηκαν, το ένα το άλλο. Εμένα και του Καφατάρη μόνο. Δεν χτύπησαν τους άλλους, μπήκε ο αξιωματικός και μας γλίτωσε. Μετά στην Αμάσεια που πήγαμε, ήταν ξύλο στην αρχή, μετά ησύχασαν.

-ΙΑ: Θέλω λίγο να μου πείτε πόσες ημέρες μείνατε στην Κύπρο αιχμάλωτος, πριν μεταφερθείτε στα Άδανα.

-ΝΗΛ: Τρείς.

-ΙΑ: Πόσες ημέρες μείνατε στα Άδανα αιχμάλωτος;

-ΝΗΛ: Περίπου 30, περίπου, δεν θυμάμαι ημερομηνίες.

-ΙΑ: Και στην Αμάσεια πόσες ημέρες ήσασταν;

-ΝΗΛ: Ήρθα πίσω και με άφησαν πάλι στις φυλακές του Σεράγιου, 29 του μήνα, του Οκτώβρη.

Συναγωγή μαρτυριών και καταγραφή της Ιστορίας των αιχμαλώτων της Κύπρου το 1974/ΕΠΙΚΥ

-ΙΑ: Και μετά την επιστροφή σας στην Κύπρο πάλι, πόσες ημέρες μείνατε στο Σεράγιο, πάλι ένα βράδυ, δύο;

-ΝΗΛ: Νομίζω δύο.

-ΙΑ: Σας είχαν καταγράψει μόνο μια φορά, στην αρχή στο Σεράγιο ο Ερυθρός Σταυρός ή έγινε καταγραφή και στα Άδανα και στην Αμάσεια;

-ΝΗΛ: Στις ανακρίσεις εκεί κάτω. Και το ξύλο που μας έδιναν. Διότι μας έβαζαν λίγους – λίγους, πέντε – πέντε, τέσσερις – τέσσερις σε ένα κλειστό. Φαντάστηκες να είναι κλειστό ένα αμάξι πόση θερμοκρασία έχει. Για να καταλάβεις ήμουν 56 οκτάδες και ήρθα 42 πίσω, τότε. Α στην Αμάσεια, μάθαμε εν τω μεταξύ ότι 2 παίκτες του ΑΠΟΕΛ χάθηκαν. Ο ένας ήταν ο Αντωνίου, λοιπόν. Ήρθε κοντά μου, [μου λέει:]

- «Είμαι από το Γέρι, είμαι έτσι...»

- ΝΗΛ: Ποιος είσαι; του λέω,

- «Είμαι ο Αντωνίου».

-ΝΗΛ: Μας σας θεωρούσαμε ότι χαθήκατε... Σκοτωθήκατε, έτσι είπαν ότι είστε πεθαμένοι. Μιλήσαμε με τον Αντωνίου. Να σας πω τι γινόταν μέσα στις φυλακές και το ένα και το άλλο;

-ΙΑ: Ναι.

-ΝΗΛ: Εξευτελισμός, έριχναν ένα αποτσίγαρο οι Τούρκοι, αποτσίγαρο ξέρεις; Που μένει η γόπα μικρό και έπεφταν κάτω οι δικοί μας ποιος θα το πιάσει. Χωρίστηκαν.

-ΙΑ: Ήταν σκόπιμο θεωρείται; Ήταν ψυχολογικός πόλεμος από πλευράς των Τούρκων;

-ΝΗΛ: Σκόπιμο, αφού έκαναν πλάκα. Περιγελούσαν. Έβλεπαν από τις τρύπες και γελούσαν.

-ΙΑ: Οι αιχμάλωτοι ήσασταν ενωμένοι ή ήσασταν χωρισμένοι Μακαριακοί – Γριβικοί, αριστεροί - δεξιοί;

-ΝΗΛ: Όπως το είπες.

-ΙΑ: Θέλετε λίγο να μιλήσουμε γι' αυτό ή δεν έχετε κάτι χαρακτηριστικό στη μνήμη σας;

Συναγωγή μαρτυριών και καταγραφή της Ιστορίας των αιχμαλώτων της Κύπρου το 1974/ΕΠΙΚΥ

-ΝΗΛ: Έχω αλλά, αν πρέπει.

-ΙΑ: Όπως νιώθετε εσείς.

-ΝΗΛ: Ειδικά μια φορά που μας έβγαλαν έξω, δύο φορές που μας έβγαλαν στην Αμάσεια έξω στην αυλή. Αλλά τη μια δε, γνωρίζουμε τους ένοχους, να πάμε να τους χτυπήσουμε, να τους κάνουμε, να τους σκοτώσουμε. Και αυτοί τα έλεγαν τι; πολίτες. Όχι στρατιώτες, πολίτες αιχμάλωτοι που έπιασαν από τη Βατιλή εκείνα τα χωριά όλα. Όμως είχε και ένα ευχάριστο. Ο Γιώργος ο Καφατάρης, βρέθηκε με τον αδερφό του, που ήταν αιχμάλωτος, μάλιστα. Ήταν από τις ευχάριστες εκπλήξεις. Το μόνο καλό. Το φαγητό δε, δεν ξέρω, άλλοι είπαν ότι, ειδικά ο Αντωνίου ο Τάκης, ότι τους έδιναν σωστά ψωμιά, 2 -3. Εμάς μας έφερναν μια φορά ψωμί και το μοιράζαμε. Και μάλιστα, δεν μπορείς να το κόψεις σωστά, κάποιος έπιασε πιο λίγο, είναι πένα αυτή, καταλαβαίνεις τον άλλο. Και το έριξε, έριξε το ψωμί χαμαί. Είδε ο σκοπός από το παράθυρο, εν τω μεταξύ τα φαγητά, μας τα έδιναν και έφευγαν και τα δίναμε εμείς, έστω εκείνα τα νεροζούμια, έστω εκείνο το ψωμί. Ήρθε ο αξιωματικός, τα λόγια που είπε ο αξιωματικός εγώ ήθελα να σκιστεί η γη να φύγω. Του έδειχνε το ψωμί και του έλεγε «αυτό είναι Θεός» του λέει.

-ΙΑ: Στην Αμάσεια αυτό έτσι;

-ΝΗΛ: «Είναι Αλλάχ», ναι. «Αλλάχ» του λέει.

-ΙΑ: Μαζί σας είχατε ένα κύριο από την Αθιένου;

-ΝΗΛ: Είχε αλλά που να τους θυμηθείς; «είναι Αλλάχ», του λέει. Τους είπε «θεούς», δηλαδή δεν είπε μόνο Αλλάχ. «έχει Τούρκους που δεν έχουν να φάνε». Τον έκανε, τον χτύπησε αρκετά. Είχαμε και άλλα πράγματα. Μετά, παίζαμε με τον Μεσούτ, παιχνίδια. Είχε ένα Μεσούτ, παίζαμε τον «τζιτζικα/ ζίζιρο». Για να ξεθυμάνουμε, πως να σου το πω. Πήγε να το παίξει παλληκάρι του, σαν να έπινε ναρκωτικά, ήταν γερός δεν ήταν τσακώθηκε με αυτόν που σου είπα τον Γιώργο, χωριανό. Τον έβαλε κάτω μετά. Ε τι θα τρώμε ξύλο μετά πάλι. Διότι θα έρχονταν πάλι, στην αρχή χτυπούσαν, μέχρι να περάσουν οι ημέρες. Υπήρχε ακόμα μια περίπτωση ένας σκοπός Τούρκος μας έλεγε τα νέα. Ήξερε ελληνικά, πήγε στα πλοία μαζί με Έλληνες, χάθηκε. Ήρθε μετά από 10 ημέρες ο άνθρωπος δεμένος, γιατί μας έλεγε, τον κάρφωσαν οι άλλοι Τούρκοι και του έδωσαν ξύλο κάτω από τα πόδια. Και μας έγνεφε έτσι: Σιωπή. Ήρθαμε πίσω κατακομμένοι, για να καταλάβεις, έπιασα πάνω μου την ανιψιά μου την Μαρίνα και δεν την έσωνα. Δεν

Συναγωγή μαρτυριών και καταγραφή της Ιστορίας των αιχμαλώτων της Κύπρου το 1974/ΕΠΙΚΥ

μπόρεσα, και είπα: Πατέρα, πήγαινα στο Νοσοκομείο, και έβλεπαν εκεί τη μελανιά από το όπλο που μου έδωσαν, αλλά πήγαινα στον κουμπάρο τον Παρισινό και μου έφτιαχνε τα δόντια μου. Του είπα: Πατέρα, να πάω να ησυχάσω στο Νοσοκομείο, έστω 5 – 10 ημέρες, [και μου λέει ο πατέρας μου:]

- «Μείνε γιέ μου σπίτι, μείνε σπίτι και θα περάσουμε. Είναι γεμάτα τα Νοσοκομεία».

ΝΗΛ: Διότι νιώθαμε και ζαλάδες, δεν είναι μόνο εκείνο το ξύλο. Και λόγω του ότι δεν πήγα έστω και δύο ημέρες στο Νοσοκομείο, δεν μου δίνουν τίποτα. Αυτοί, αυτοί οι Τούρκοι, 10 φορές Τούρκοι. Διότι οι δικοί μας είναι 10 φορές Τούρκοι. Διότι και ως οικογένεια, χάσαμε τεράστιες περιουσίες, τεράστιες. Και αυτή η κοπέλα που βλέπεις [η σύζυγος του], έχασε από νωρίς και τον πατέρα της, έχασε και τη μητέρα της στο ατύχημα μετά. Βρήκε 986 σκάλες μοίρασμα από την οικογένειά της. Άλλα από αυτά που της έγραψαν [κληροδότησαν]. Και μας έχουν πεταγμένους. Και εγώ σε ρωτώ: Ποιος είναι ο Τούρκος; Ποιοι είναι οι Τούρκοι; Και να πηγαίνεις στα καφενεία, και να σπάζεις, χώρισα 10 οικοπέδα, χώρισα 20 οικοπέδα, έπιασα 5 εκατομμύρια. Τι ανθρώπους έχουμε; Και να είναι [στην] πρώτη γραμμή οι γιοί μου; Εντάξει παίζαμε και με τους Τούρκους από εδώ – από εκεί αλλά δεν γνωρίζαμε τι γινόταν. Μας έπαιζαν – παίζαμε, έξι όλμοι ρίχτηκαν δίπλα μας και μας σκέπαζαν από το χώμα. Λυπούμε εκείνο τον Τάσο, το έλεγε η ψυχή του. Αυτός ο Κύκκος; έφυγε. Τον ψάχναμε η ώρα 6 και έφυγε, αξιωματικός ο Κύκκος. Εσύ επειδή ερευνάς τα πράγματα, ξέρεις τα ονόματα που λέω τώρα.

-ΙΑ: Θέλω λίγο να μας μιλήσετε για την προδοσία. Η προδοσία ήταν μόνο στα ανώτερα στρώματα; Εάν θέλετε και αν μπορείτε ή και στα κατώτερα στρώματα;

-ΝΗΛ: Τι ξέρω, τι; Μας πρόδωσαν οι Ελλαδίτες δύο φορές και οικονομικά και στρατιωτικά. Και οικονομικά και στρατιωτικά. Προδοσίες ήταν σε ορισμένους αξιωματικούς – κλειδιά. Δηλαδή εκείνοι ήταν η δουλειά τους να πιάσουν την γραμμή μα 5 μπαζούκα να είχαν, 5 δεν έβγαιναν οι Τούρκοι. Διότι και εμείς στην Τύμβου ζητήσαμε μπαζούκες. Ο Αντρέας ο Αγκαστινιώτης, εμείς που το έλεγε η καρδιά μας να πάμε στο αεροδρόμιο από πάνω που δεν θα έρχονταν οι Τούρκοι. Δεν ξέρω αν ήταν και ο θεός του Μιχάλη και ο μακαρίτης ο Νίκος. Ξέρεις ότι έχει θείο πεθαμένο. Μας πρόδωσαν, μας πρόδωσαν τους πιστέψαμε, τους πιστεύουμε ακόμα, ακόμα είμαστε ενωτικοί αλλά καθαροί ενωτικοί, καθαροί ενωτικοί. Πού μας έφεραν; Πού μας έφεραν; Πού ήμασταν και πού μας έφεραν; Για όνομα του Θεού πλέον. Και θα πάω με τους

Συναγωγή μαρτυριών και καταγραφή της Ιστορίας των αιχμαλώτων της Κύπρου το 1974/ΕΠΙΚΥ

γιούς μου ακόμα. Ο πόλεμος θα γίνει, αργά ή γρήγορα ο πόλεμος θα γίνει. Ο Τούρκος είναι Τούρκος και δεν το καταλαβαίνουν. Τρέχουν τώρα λίγο, και να θυμάστε είσαι μικρή ακόμα εσύ οι μόνοι σύμμαχοί μας είναι το Ισραήλ γιατί το λέω; Όταν πάρουν την Κύπρο οι Τούρκοι πάει και το Ισραήλ. Κλειστό δεν θα έχει ούτε που έκανε τώρα και τους αεροδρόμους να κάνει τις ασκήσεις του, κάνουμε ασκήσεις μαζί το ένα το άλλο. Τους Έλληνες δεν τους έχω εμπιστοσύνη. Έδωσαν την Κύπρο νομίζοντας ότι θα γλίτωναν η Θράκη και τα νησιά, είναι πρώτη τους γνώση, πρώτοι δέχτηκαν την εισβολή. Κουβεντιάζαμε και στην Τύμβου με ορισμένα άτομα [και λέγαμε:] Είναι δυνατό να μας προδώσουν; και μου έλεγαν:

- «θα μας προδώσουν».

ΝΗΛ: Και δεν τους πίστευα. Πήγαμε ξανά στο Δίκωμο, ως στρατιώτες μετά, ήταν ο Μεττές, ήταν ο Αντρέας ο Κασάπης, ο κουμπάρος ο Γιώργος και συζητούσαμε αυτά τα πράγματα και λέγαμε: Να βρεθεί ένα πλοίο μεγάλο πιο μεγάλο από την Κύπρο και να την τραβήξει να φύγει από τη θέση της. Διότι αυτή η θέση της Κύπρου που όλοι μας θέλουν και πάρε την ιστορία. Πάρε την ιστορία μας, δεν μας έπιαναν πάντα; Αχ, και τώρα που έχουμε και πετρέλαια; Λένε ορισμένοι με ειρωνικό τρόπο: «Είμαστε ο ομφαλός της γης;» Ναι, είμαστε ο ομφαλός της γης. Τέσσερα σημεία από στρατιωτικής άποψης, παγκόσμια η θέση της Κύπρου και τώρα που έχουμε και τα πετρέλαια και το αέριο; Είμαστε ο ομφαλός της γης, ναι. Και μας ειρωνεύονται ορισμένοι. Και πάθαμε τόσα και δεν ενώνονται ακόμα. Κλείνω την τηλεόραση, ακούω από εκεί, από εδώ δεν μπορώ να τους ακούω πλέον. Γι' αυτούς τους ξένους που σκόπιμα μπαίνουν τώρα και μας έχουν αλλοιώσει, μας έχουν αλλοιώσει. Αυτοί όλοι οι ξένοι εδώ και δεν αντιλαμβάνονται τον κίνδυνο ακόμα. Δίνουν 150 εκατομμύρια τον χρόνο γι' αυτούς τους ξένους και πήραν 10 εκατομμύρια προχθές, από την Ελβετία από πού πήραν. Και διατυμπάνιζαν ότι πήραν 10 εκατομμύρια. Είχα μια βρύση που έτρεχε για όλους, τα διαβατήρια, και αντί να τα διορθώσουν, «ναι κύριε διόρθωσε, θέλει φτιάξιμο ξανά διόρθωσε το. Γιατί τα έκλεισες; Και ο Αρχιεπίσκοπος καλά έκανε που έπαιρνε από τον ένα και από τον άλλο, αφού δεν είχαμε καθόλου χρήματα το 2012 και 2013. Όλα θα είχαν κλείσει, όλα. Ευτυχώς βρέθηκαν και αυτά τα διαβατήρια και όλοι αυτοί που έρχονταν, τους ξεγελούσαν, έπαιρνε ο ένας περισσότερα, τί ήρθες και έβγαλες τα μάτια σου μόνος σου; Άστο να έρθουν λίγα χρήματα εδώ μέσα. Αφού τα χρειαζόμαστε. Τώρα θα μου πεις τα τρώνε ορισμένοι. Τουλάχιστον είχε κτίσματα, έτρωγαν οι κτίστες, οι ελαιοχρωματιστές, οι σιδεράδες, όλοι αυτοί έτρωγαν, τι τους έκαναν τα διαβατήρια

Συναγωγή μαρτυριών και καταγραφή της Ιστορίας των αιχμαλώτων της Κύπρου το 1974/ΕΠΙΚΥ

και ξέρω γω; Διόρθωσε το, να έρχονται πάλι, να έρχονται τα χρήματα πάλι. Μας φόρτωσαν το βάρος σε εμάς τους πρόσφυγες όλους, όλους δηλαδή όλοι αυτοί οι πρόσφυγες φταίνε όλοι; Τα φόρτωσαν στους πρόσφυγες όλα και πάνε ακόμα; Μα, ούτε και μετά από 10 γενιές δεν είχαν ανάγκη για οικόπεδα τα παιδιά μου, δεν έχω ελιά για να κρεμαστώ. Και αυτό το οικόπεδο που μας έδωσαν ήταν με βάσανα. Να την εδώ, να σου πει.

-ΙΑ: Η πολιτεία, πέραν της οικονομικής στήριξης που ήταν ανύπαρκτη και σε εσάς και σε μεγάλη μερίδα του υπόλοιπου προσφυγικού κόσμου, ως αιχμάλωτους πέραν των 2 ή 3 λιρών που σας έδωσαν εκείνη την ημέρα στη Ξενοδοχειακή Σχολή. Σας έδωσε κάτι άλλο;

-ΝΗΛ: Δεν έπιασα.

-ΙΑ: Μιλήστε μας λίγο.

-ΝΗΛ: Ούτε ρούχα έπιασα τότε. Δεν είχε ρούχα και τα έδεσα με το σχοινί, κρέμονταν από πάνω μου. Εντάξει είχα χάσει βάρος αρκετό, ούτε φαγητό, ούτε και εκείνες τις 5 Ξπου έδιναν δεν μου έδωσαν εμένα, ποιος τα έφαγε δεν ξέρω. Στάθηκα περισσότερο, ήμουν τελευταίος, γιατί έβλεπα τις φωτογραφίες, και μια μάνα έχασε και τους δυο της γιους και ο ένας ήμασταν στρατιώτες το 1974, το 1964, Μακρίδης το επίθετο, μάλιστα.

-ΙΑ: Τότε ποιες ήταν οι σκέψεις σας για την κατάσταση που επικρατούσε, για την κατοχή, για τους αγνοούμενους, τους πρόσφυγες, τους εγκλωβισμένους; Για εσάς; Εσείς ήσασταν και πρόσφυγας και αιχμάλωτος.

-ΝΗΛ: Όλα.

-ΙΑ: Τι σκέψεις περνούσαν από το μυαλό σας;

-ΝΗΗΛ: Με έφαγε το βάρος. Για να τους ονομάσω 10 φορές Τούρκους, αντιλαμβάνεσαι.

-ΙΑ: Ακριβώς. Εσείς πως κρίνεται το λεγόμενο επίδομα που έδωσαν τώρα μετά από παρακινήσεις και τις πολλαπλές προσπάθειες του Συνδέσμου, πως σχολιάζεται το ότι αρκετοί αιχμάλωτοι πια δεν είναι σήμερα στη ζωή.

-ΝΛ: Το ξέρω, περισσότεροι από 60 τοις εκατό, κάπου 70 τοις εκατό δεν υπάρχουν.

-ΙΑ: Πως το σχολιάζεται αυτό;

Συναγωγή μαρτυριών και καταγραφή της Ιστορίας των αιχμαλώτων της Κύπρου το 1974/ΕΠΙΚΥ

-ΝΗΛ: Κοροϊδέψαν τον κόσμο, ένας – ένας θα πάμε. Η Κύπρος θα βυθιστεί από τους ξένους, ήδη το παραδέχτηκαν προχθές, οι νόμιμοι, οι νόμιμοι όχι οι παράνομοι ένας στους τρεις εργάτες είναι ξένοι, θα το πω αυτό, μας έκαναν και εισβολή η νεαρή και νεαρές εξ Ελλάδος, το ξέρεις; Να δεις τι κακό θα γίνει, τις αφήνουν χωρίζουν, κάνουν τους αφήνουν, τις αφήνουν, χάνονται τα σπίτια τους, είναι γνώση της Κυβέρνησης, των Κυβερνήσεων, των κομμάτων. Τότε για το ΚΡΑΚ, η Βουλή φταίει 100 %, όχι 99 %, 100 %, διότι αν αποδέχονταν το 10 %, τότε αποκοπή από το πρώτο ευρώ από τον καθένα, έστω, πες ότι κρατούσα εγώ 2 χιλιάδες, αν μου έκοβαν 10% τι θα γινόταν; Και έφεραν τα πράγματα στο σημείο αυτό, ανίκανοι. Δεν δουλεύει το μυαλό τους, τα βλέπω και λέω: Μα είμαι εγώ που δεν τα καταλαβαίνω τόσο ανίκανος είμαι εγώ;. Όλοι αυτοί οι άνθρωποι και δικηγόροι και άλλοι σπουδασμένοι πως πήραν τα χαρτιά τους δεν μπορώ να καταλάβω. Δεν μπορούν να δουν αυτά τα πράγματα; Μπάχαλο, πού να φτύσεις; Όπου και να φτύσεις, πάνω σου φτύνεις. Δεν σου το είπε και ο παππούς σου αυτό το πράγμα;

-ΙΑ: Πάνω φτύσεις, κάτω φτύσεις πάλι πάνω σου πάνε.

-ΝΗΛ: Μάλιστα. Τί να κάνεις; Τί να κάνεις πες μου τι να κάνουμε για να αλλάξουμε την κατάσταση ως πρόσφυγες. Αφού μας χώρισαν σε κόμματα. Ο ένας είναι του Λυσσαρίδη, ο άλλος είναι εκείνου, ο ένας είναι δεξιός, ο άλλος αριστερός, μας χώρισαν έτσι και μας ελέγχουν ακόμα. Άντε και πες δεν θα τους ψηφίσεις, ε και τι αλλάζει; Τρύπα στο νερό.

-ΙΑ: Ακριβώς.

-ΝΗΛ: Μα τα κακά ξέρεις πότε θα έρθουν; Ιανουάριο, Φλεβάρη, Μάρτιο. Δεν θα τελειώσει ο πόλεμος. Ήδη ο πόλεμος ο οικονομικός, δηλαδή, ξεκίνησε καιρό πριν. Διότι η νέα τάξη πραγμάτων, θέλει να υποδουλώσει όλο τον κόσμο. Δεν ξέρω αν κατέχεις πάνω στην νέα τάξη πραγμάτων. Είναι μια ομάδα άνθρωποι παγκόσμια που θέλουν να ελέγξουν τον κόσμο όλο. Είμαστε αναλώσιμοι, και θέλουν να φύγει η μεσαία τάξη όλοι αυτοί. Τίποτε άλλο να με ρωτήσεις τώρα που ηρέμησα λίγο.

-ΙΑ: Θέλω λίγο να μου πείτε τι σκέψεις σας άφησε μέχρι σήμερα η αιχμαλωσία. Αν είχατε όνειρα, αν είχατε εφιάλτες; Αν είχατε ώρες και στιγμές που ενώ δουλεύατε και έπρεπε να παλέψετε για τον καθημερινό βιοπορισμό σας ταλαιπωρούσαν και όλα εκείνα που είχατε περάσει;

Συναγωγή μαρτυριών και καταγραφή της Ιστορίας των αιχμαλώτων της Κύπρου το 1974/ΕΠΙΚΥ

-ΝΗΛ: Ξέρεις τι; Εμάς η οικογένειά μας και γελούμε, διότι το γέλιο μας έχει μείνει μόνο να μας γδάρουν έμεινε, ζωντανούς να μας γδάρουν ζωντανούς. Ξέρεις τι σημαίνει να μην έχουμε δέρμα σχεδόν να μας γδάρουν ζωντανούς. Όλα τα άλλα τα έχουμε. Αρκετά προβλήματα εγώ, αρκετά προβλήματα η γυναίκα μου, από εκεί τεράστιες περιουσίες, αυτοί 10 φορές Τούρκοι δεν μας βλέπουν τίποτα. Ούτε θα μας δει κανένας. Ξέρεις ότι τόσο χρονών άνθρωποι και πήγαμε ταξίδι μια φορά στις πυραμίδες και μια φορά στη Ρόδο; Και άλλοι πάνε καθημερινά; Ξέρεις ότι εμείς, σκεφτόμαστε αλλιώς δεν έχουμε κόκκινα δάνεια τα πληρώσαμε από το υστέρημά μας, από το υστέρημά μας τα πληρώσαμε. Αυτός ο άνθρωπος έπρεπε να τα έχει όλα. Έχει πολλούς σαν αυτόν τον άνθρωπο (δείχνει τη γυναίκα του); Δεν έχει. Σου το λέω εγώ. Που γνωρίζω χιλιάδες. Φώναζε και τον μια και τον γνωρίζεις τον πατέρα του Σταυρή να σου τα πει όλα. Μπορεί να σου τα έχει πει δηλαδή δεν γνωρίζω, μπορεί και να σου τα είπε. Να μας κάνουν τόσο χρονών ανθρώπους να κλαίμε; Που ποτέ στη ζωή μας, πάντα με το γέλιο πάντα με προσφορά, πάντα προσφορά. 22 χρόνια πήγαινα εθελοντής, μέχρι πριν δυο χρόνια περίπου για τους ανάπηρους και προσέφερα ισάξια με 4 ψυχολόγους και ψυχιάτρους εκεί. Εκτός από τους καφέδες που έπαιρνα, εκτός από τα νερά που έπαιρνα, εκτός όλα τα άλλα τα έξοδα, εθελοντικά. Διότι έτσι ένιωθα επειδή δεν βρήκα εγώ την ανταπόκριση. Πόσοι άνθρωποι το κάνουν αυτό; Ξέρεις ότι πήγαινα στη χονδρική και κιβώτια και πράγματα και έδινα του κόσμου δωρεάν; Το λέω δεν πειράζει το λέω, μάλιστα. Και να έρθουν εμάς τα ανθρωπάκια, να αυτόν που έθαψαν σήμερα, καθόμουν εκεί και έβλεπα και έκλαιγα κιόλας. Για τον Αρχιεπίσκοπό μας. Διότι είναι ανθρωπούι, όλοι οι άλλοι; Που γεμίσαμε τώρα; Που δεν μπορούμε να κάνουμε τίποτα; Η Ευρώπη, η Ευρώπη, η Ευρώπη υποτίθεται να τους εκεί. Ο Τούρκος μας το είπε ο Ερντογάν θα σας στείλω. Θα μας στείλει ακόμα, μας στέλνει. Όταν μας στέλνει 15 – 20 χιλιάδες από τα σύνορα υποτίθεται, εδώ, τι θα κάνουμε εμείς; Μα αυτοί που γέμισε η Ευρώπη μαχαίρι να τραβήξουν θα μας σφάξουν όλους. Και στην Ευρώπη και εδώ. Και δεν υπερβάλλω, είδες 2 – 3 πήραν μέτρα που τους μαχαίρωσαν 3 – 4 και είδες τι έγινε.

-ΙΑ: Στον Πουρνάρα και παντού. Θέλω να πάμε λίγο πίσω, να μου πείτε και για τον Ερυθρό Σταυρό αν ήρθε και στους υπόλοιπους τόπους κράτησης, και στα Άδανα.

-ΝΗΛ: Ήρθε και έφερε και δώρα και μετά τα μάζεψαν οι Τούρκοι για να τα πάρουν σπίτι τους για τα παιδιά τους και δικά τους.

Συναγωγή μαρτυριών και καταγραφή της Ιστορίας των αιχμαλώτων της Κύπρου το 1974/ΕΠΙΚΥ

-ΙΑ: Το βίντεο που κυκλοφορεί από τις φυλακές, κάνατε μια αναφορά προηγουμένως όπου κάποιοι αιχμάλωτοι δίνουν συνέντευξη και λένε πως τα πράγματα στις φυλακές ήταν μια χαρά και πως σας συμπεριφέρονταν μια χαρά. Εσείς το είδατε; Ήταν έτσι όντως τα πράγματα; Όλες τις ημέρες;

-ΝΗΛ: Ήταν τις μισές, αυτό είναι η μισή αλήθεια. Διότι την ώρα που χτυπούσαν, κουράζονταν κιόλας, πόσους να χτυπήσουν πόσους να κάνουν. Εν τω μεταξύ στις ανακρίσεις, οι Τούρκοι γνώριζαν περισσότερα από εμάς.

-ΙΑ: Ρωτούσαν ας πούμε, ήξεραν αν κάποιος ήταν Γριβικός, Μακαριακός κ.λπ. ήξεραν; Είχαν άτομα φακελωμένα;

-ΝΗΛ: Το μόνο που αντιλήφθηκα, οι λίστες, όσοι ήταν μέσα στα κρατητήρια και τους έπιαναν ήταν κομμένο το κεφάλι τους. Και όσοι είχαν μαρτυρίες για άλλα πράγματα. Αυτό το γνωρίζαμε από κάτω. Εμείς δεν ενοχλήσαμε κανένα, αν καταφέραμε και γλιτώσαμε τυχαία δηλαδή, τυχαία γλιτώσαμε.

-ΙΑ: Στις φυλακές της Τουρκίας, υπήρχαν κρατούμενοι Τούρκοι; Είχατε επαφή με αυτούς ή δεν είχατε;

-ΝΗΛ: Όταν μας έβγαζαν μέσα σε εκείνες, ήταν κάτι αυλές τετράγωνα, ψηλές, συρματοπλέγματα, γυαλιά από πάνω, εκεί που παίρναμε καθαρό αέρα. Και στα υπόγεια που υπήρχαν τρύπες, ρωτούσα, έχει κανένα αιχμάλωτο, έχει κανένα αιχμάλωτο; Δεν είχα απάντηση, μόνο στη πρώτη περίπτωση, είδαμε να φεύγουν από τον άλλο θάλαμο, πρέπει να ήταν κρατούμενοι, διότι υπήρχαν φύλακες πίσω. Υπήρχαν κάποιοι που είδαν είπαν, εγώ δεν είδα αφού έβγαينا από τους πρώτους εγώ δεν είδα.

-ΙΑ: Ποια ήταν η καθημερινότητά σας, ο ύπνος, το φαγητό, σας έβαζαν να καθαρίζετε; Ήταν βίαιοι, σας έβαζαν να κάνετε αγγαρείες;

-ΝΗΛ: Όχι, καλέ, άκου να δεις, αποχωρητήριο αν πήγαμε δέκα φορές. Υπήρχε νερό για να πλένεσαι, δεν υπήρχε χαρτί, νερό, εντάξει καθαρίζαμε τους θαλάμους μας. Εγώ για να είμαι ειλικρινής πηγαينوερχόμουν, περπάτημα συνέχεια για να εκτονωθείς. Εγώ είπα θα πάνε Αμμόχωστο, δεν γνώριζα ότι πήραν και την Τύμβου εγώ φυσικά. Λέω οι δικοί μας τι περνούν. Σκεφτόμουν τους δικούς μας. Ανάμεσα σε εκείνους που έφευγαν ήταν και ένας Αντώνης από

Συναγωγή μαρτυριών και καταγραφή της Ιστορίας των αιχμαλώτων της Κύπρου το 1974/ΕΠΙΚΥ

και του είπα «πού πάτε;». που προσπαθούσε να σταματήσει ο Τάσος Μάρκου, βάλλοντας ριπές στα πόδια μου. Ενώ δεν κρατούσε όπλο είπε ότι κρατούσε. Ήταν ανάμεσα στους 174, το είπαν οι ίδιοι μετά, κάτι Πυρογιάτες. 10 Τουρκοκύπριοι τους έστησαν γραμμή για να τους εκτελέσουν, τούρκικα πιο κάτω. Και ήρθε ελικόπτερο με αξιωματικό Τούρκο και τους γλίτωσε. Δεν ξέρω αν έχεις αυτή την πληροφορία, μάλιστα. 10 Τουρκοκύπριοι πέταξαν τα όπλα τους. Και όλοι αυτοί τώρα καμαρώνουν και έγιναν και ήρωες. Ένας φίλος μου ο Πάμπος, που δούλευε στον Αγώνα, την εφημερίδα και ήθελε μακαρίστηκε από Καρκίνο, δεν ξέρω αν άκουσες ξανά για τον Πάμπο, του είπα να τα γράψεις αυτά, μου λέει:

- «Δεν μπορώ να τα γράψω αυτά»

- ΝΗΛ: Να μη γράψεις κάτι, του λέω. Έχει πολλά παραλειπόμενα αλλά τα κύρια. Τίποτε άλλο...

-ΙΑ: Να σταθούμε λίγο στις διαφορές που είχε φυλακή από φυλακή. Στο Σεράγιο, τα Άδανα, η Αμάσεια ξανά το Σεράγιο.

-ΝΗΛ: Αμάσεια άκουσα ήταν πιο σκληρά τα πράγματα, έτσι άκουσα.

-ΙΑ: Και εσείς ήσασταν Άδανα και Αμάσεια.

-ΝΗΛ: Άδανα και Αμάσεια. Όχι, Άδανα – Αμάσεια, Αντίγιαμαν ήταν πιο σκληρά. Περίπου ήταν το ίδιο η υποδοχή, το ξύλο από τους πολίτες έξω και μαχαιρώματα μέσα στο αυτοκίνητο και υποχρεωθήκαμε να, παρόλο που ήμασταν δεμένοι να στριμωχτούμε προς τα μέσα. Άλλοι έκαναν πάνω τους. Ήταν ξινισμένο το φαγητό. Μας έφεραν ρεβίθια στο Σεράγιο πριν πάμε, μας σήκωσαν μετά. Μας έφεραν το μεσημέρι, φάγαμε και μετά τα έφεραν ξινισμένα. Τους λέω: Μη φάτε είναι ξινισμένα. Μη φάτε. Όσοι έφαγαν έκαναν διάρροιες, εξευτελισμός. Να σε κοροϊδεύει ο Τούρκος.

-ΙΑ: Θυμάστε έντονα κάποιο άλλο περιστατικό από τη ζωή σας στις φυλακές;

-ΝΗΛ: Εγώ αντιμετώπιζα τα πράγματα διαφορετικά. Δηλαδή να σε βασανίσουν, να κάνουν, να σε φτιάξουν, τα θεωρούσα φυσικό. Ήσουν αιχμάλωτος, να είσαι αιχμάλωτος μέχρι το θάνατο, όχι βασανιστήρια μόνο. Όμως τα αντιμετώπιζα. Ίσως είναι η ανατροφή από τον πατέρα μου, συνηθίσαμε μετά να μην τρώμε. Έχει άλλους που έβαλαν κιλά λένε, εγώ τους λέω: Ρε παιδιά

Συναγωγή μαρτυριών και καταγραφή της Ιστορίας των αιχμαλώτων της Κύπρου το 1974/ΕΠΙΚΥ

ήμουν 56 οκάδες και ήρθα 42, δεν ξέρω γιατί;. Εμάς ήταν λίγο το φαγητό πράγματι, πολύ λίγο, ανύπαρκτο.

-ΙΑ: Και ο παππούς μου το ίδιο...

-ΝΗΛ: Μα αν ήταν ρεβίθια, αν έβρισκες το 1 /100 των ρεβιθιών που βάζουμε εμείς μέσα. Τώρα, έφτυναν μέσα, ουρούσαν μέσα, δεν ξέρουμε. Δεν τρώγαμε, εγώ έτρωγα έτσι απλώς για να διατηρηθώ λίγο. Είχε αρκετές σκνίπες, τρομερές σκνίπες.

-ΙΑ: Έτυχε να σας εμβολιάσουν στις φυλακές της Τουρκίας;

-ΝΗΛ: Όχι. Σκοτώναμε τις σκνίπες 10 – 10 πάνω στους τοίχους. Μα κάτι σκνίπες, όπως αυτές που έρχονται τώρα μεγάλες στην Κύπρο, έτσι. Δεν σου το είπε ο παππούς σου; Μετά ψέκασαν οι Τούρκοι. Γεμίσαμε τους τοίχους σκνίπες. Αφού ήταν εκατομμύρια. Έτρωγαν από πάνω μας, μας έτρεχαν και μας δάγκωναν. Ξύλο, κακουχίες, ειδικά εκείνος ο διάδρομος, μα ξέρεις τι σημαίνει να έχει 50 από τη μια και 50 από την άλλη και να σε χτυπούν;

-ΙΑ: Πώς μάθατε ότι θα επιστρέψετε στην Κύπρο; Είχατε επικοινωνία τόσο καιρό με την Κύπρο ή δεν είχατε;

-ΝΗΛ: Τίποτα, μόνο ότι κάνουν συνομιλίες για τους αιχμάλωτους, και είπα και σε αυτούς που ήμασταν ότι: Θα μας αφήσουν, πρέπει να μας αφήσουν, δεν γίνεται. Όμως έπεσα λάθος 1 μήνα. Δηλαδή, όμως άρχισαν να αφήνουν. Εμένα εν τω μεταξύ, είχα το μουστάκι, ναι μας κούρεψαν, δεν σου το είπα αυτό ότι μας κούρεψαν. Του έκανα έτσι (δείχνει με το χέρι του - σταμάτα), για το μουστάκι και μου το άφησε. Ήρθαν 3 αξιωματικοί με έβαλαν χαμαί μετά και μου κούρεψαν το μουστάκι, εξευτελισμός. Εντάξει δεν είχε και τίποτα, είχε κάτι από το, τώρα να θυμηθώ το χωριό τους, Έξω Μετόχι, είχε κάτι αδερφούς. Ο ένας ήταν αστυνομικός ειδικός, και τον πυροβόλησαν για ναρκωτικά από τα τούρκικα που έφερναν, τον αδερφό τους, ο άλλος πέθανε, ο Σωτήρης σε ατύχημα και ο Παναής [Παναγιώτης] έχει ένα που κάνει κοτόπουλα, ένα χωριό από εδώ πάνω. Αλλά τον φώναζαν, όταν βγήκαμε έξω στην αυλή, τους φώναζαν, κάναμε παρέα με τους, Έξω Μετόχι. Ήταν αρκετά αδέρφια αυτοί. Και τους έβαλαν να κατεβάσουν το παντελόνι για να δουν. Δηλαδή, [την περιτομή] το σουνέτι με χωρίς σουνέτι πως είναι. Εντάξει γελάσαμε εμείς, αλλά εκείνοι φοβήθηκαν πάρα πολύ, που τους φώναζαν.

Συναγωγή μαρτυριών και καταγραφή της Ιστορίας των αιχμαλώτων της Κύπρου το 1974/ΕΠΙΚΥ

-ΙΑ: Θυμάστε την διαδικασία επιστροφής από την Αμάσεια στην Μερσίνα; Εκεί πως σας αντιμετώπισαν; Σας σέβονταν; Σας χτυπούσαν;

-ΝΗΛ: Τίποτα, με το τρένο; Όταν ήρθαμε πίσω με το τρένο.

-ΙΑ: Στο τρένο, ήταν καλές οι συνθήκες;

-ΝΗΛ: Καλές, ναι μεν κουραστικές, πολύωρες αλλά από την μια πλευρά της Τουρκίας να έρθεις στην άλλη πλευρά της Τουρκίας είναι μεγάλη απόσταση. Και μάλιστα είδαμε και ένα ποτάμι, ήταν 100m από τις γραμμές περίπου και ήταν οι γυναίκες, θυμάσαι με τις [θήκες] φαούτες που έπλεναν τα ρούχα, παλιά έτσι ήταν και εκείνες. Ήταν ολοπράσινα, είχε ορισμένους που ξέμειναν χρήματα πάνω τους διαφορετικά, είχε καλούς ορισμένους σκοπούς και τους έδιναν κυπριακά χρήματα και έφερναν μήλα. Είχε ένα και μας έδωσε ένα μήλο, μακάρι να είναι καλά. Έκανα το τσεπάκι εδώ μέσα, από μέσα όχι έξω, και ξέμειναν λίγες λίρες από μέσα. Του έδωσε νομίζω 1£ και του έφερε 10kg, τότε ο Τούρκος.

-ΙΑ: Πότε επιστρέψατε, θυμάστε ημερομηνία ή μήνα;

-ΝΗΛ: 29 Οκτωβρίου, από τους τελευταίους με άφησαν. Έκαναν και 3 ημέρες εκεί, 2 ημέρες, 3 ημέρες, δηλαδή 27; 29 με άφησαν. Νομίζω 2 – 3 ημέρες πριν με έφεραν διότι ήμουν από τους τελευταίους από την Τουρκία που ήρθαμε.

-ΙΑ: Τί θυμάστε έντονα;

-ΝΗΛ: Ήταν ο, πως τον έλεγαν... τον..., από το Παλαίκυθρο τον λοχαγό που πέθανε... Αν σου είπαν άλλοι; Αυτός που παρέδωσε για να μην, τις 2 διμοιρίες του.

-ΙΑ: Ο μικρός, ο νέος, όχι δεν το θυμάμαι.

-ΝΗΛ: Ναι, το όνομα του που μιλώ.

-ΙΑ: Δεν το θυμάμαι.

-ΝΗΛ: Ήμασταν με αυτόν, είχε πρόβλημα και με τον... είναι μακαρίτης τώρα, έχει και περίπου 9 χρόνια που πέθανε.

-ΙΑ: 9 χρόνια νομίζω, κατάλαβα γιατί και στην προηγούμενη συνέντευξη.

Συναγωγή μαρτυριών και καταγραφή της Ιστορίας των αιχμαλώτων της Κύπρου το 1974/ΕΠΙΚΥ

-ΝΗΛ: Προσπαθώ τώρα το όνομά του... να το θυμηθώ... Ήμασταν μαζί με εκείνο, τελευταίους που μας άφησαν. Και μάλιστα έπεφτε και ήταν τα πόδια του πάνω στον τοίχο διότι είχε πρόβλημα με τον σπόνδυλο. Το όνομά του ρε μας ξέφυγε. Μα νομίζεις τόσα χρόνια, τα ξεχάσαμε. Σαν εμείς που ήμαστε από το 1963- 1964. Ποιος έκανε το αεροδρόμιο, τότε, ήμασταν εθελοντές δηλαδή, το καθαρίσαμε, επειδή θα έρχονταν και αυτά, μετά πάλι θα έρχονταν, θα έρθουν. Προδοσία, από εκείνους δυστυχώς η Κύπρος. Επειδή αν δεν δεχόταν ο Έλληνας, όλοι δηλαδή. Και Ρώσοι το γνώριζαν και Αμερικάνοι που ήταν μέσα και όλοι.

-ΙΑ: Για την υποδοχή, στη Ξενοδοχειακή Σχολή, τι άλλο σας έμεινε από εκείνη την σκηνή;

-ΝΗΛ: Ο κόσμος, απελπισμένος, που κρατούσαν εκείνες τις φωτογραφίες όλες.

-ΙΑ: Είδατε Τουρκοκύπριους αιχμάλωτους κατά τη διάρκεια της ανταλλαγής;

-ΝΗΛ: Τίποτα δεν είδα, τίποτα δεν είδα.

-ΙΑ: Έτυχε να σας ρωτήσουν πληροφορίες για αγνοούμενους;

-ΝΗΛ: Όχι, τίποτα. Ούτε στην ανάκριση, πήραμε τις πληροφορίες φτάνει. Και μας έβγαλαν και έξω μετά. Δεν έφτανε το ξύλο είχε και κάτι Τούρκους τότε από τις ανακρίσεις, της Τουρκίας Τούρκους έκαναν ότι χτυπούσαν, έβγαλαν φωτογραφίες για να δείξουν στους υπόλοιπους Τούρκους.

-ΙΑ: Κάνατε αναφορά στο 1964, που ήσασταν εθελοντής. Το 1964 είχατε οργανωμένες οδηγίες για να αποτραπούν οι απόπειρες της Τουρκίας για εισβολή;

-ΝΗΛ: Βεβαίως, πήγαμε.

-ΙΑ: Το 1974, αντιστοίχως, δεν υπήρχαν οδηγίες.

-ΝΗΛ: Τίποτα δεν είχε. Τότε είχε.

-ΙΑ: Ανθρώπινα.

-ΝΗΛ: Τότε, τότε που έπιασαν την Άσπρη Μούττη ήθελαν να κατέβουν να ενώσουν τον θύλακα μέχρι την Λευκωσία. Και έγιναν οι μάχες τότε που πήγαμε εθελοντές και ο Σύρος, είναι ο Σύρος που ήταν διοικητής τότε εκεί κάτω, ο υπεύθυνος. Και κόψαμε τους Τούρκους.

Συναγωγή μαρτυριών και καταγραφή της Ιστορίας των αιχμαλώτων της Κύπρου το 1974/ΕΠΙΚΥ

-ΙΑ: 10 χρόνια μετά, τι άλλαξε κατά την άποψή σας και με όσα έχετε διαβάσει σήμερα.

-ΝΗΛ: Μα τα γνώριζα όλα αυτά που γράφω τώρα. Τα γνώριζα παραπάνω. Το μόνο που δεν γνώριζα, ξέρεις ποιο ήταν; Η νέα τάξη πραγμάτων. Ήμουν άρρωστος τότε, αρχές, ήρθα για να μιλήσω, για να πω για τον Τάσο Μάρκου, είπα, ακριβώς αυτά. Ότι ήταν στον συγκεκριμένο τόπο και γύρισα και τους είπα για τη λαίλαπα της νέας τάξης πραγμάτων που έρχεται. Και μάλιστα, μου λέει και η Αθηνά «μα τί είναι αυτά τα πράγματα που λες;». Αφού τα διάβαζα αυτά τα πράγματα, τα διαβάζω αυτά τα πράγματα εγώ. Ένα περίπου ξέρω τι θα γίνει. Να παρακαλούμε να μην γίνει τρίτος γενικός, Τρίτος Παγκόσμιος, να παρακαλούμε, να ανάβουμε κερί και να προσευχόμαστε.

-ΙΑ: Τι θέλετε να ξέρουν οι επόμενες γενιές, τα εγγόνια σας, τα παιδιά σας για την αιχμαλωσία πολέμου του 1974;

-ΝΗΛ: Μα είναι αυτά που πρέπει να ξέρουν τα μωρά; Ή οι οικογένειες που χαλούν όλες, η θρησκεία που πάει, η πατρίδα που πάει. Όταν φύγουν αυτοί οι 3 οι κρίκοι, που ενώνουν την οικογένεια, την θρησκεία και την πατρίδα, δεν μένει τίποτα. Όλα είναι προσωρινά, διότι είναι αγνοούμενος ο Αντρέας ο Λοϊζίδης, είναι αγνοούμενος και ο παππούς μου. 103 χρονών ο παππούς μου. Και για να καταλάβεις τις σοφίες τους, τον φώναζαν στο καφενείο:

- «Θείε Μάρκο, πες μας ένα αιώνα ζεις, τι γίνεται;»

-ΝΗΛ: Και τι τους έλεγε απλά ο γέρος;

- «Τίποτα γιέ μου, δευτερόλεπτα, μα 100 χρόνια είναι δευτερόλεπτα;»

- ΝΗΛ: Και του φώναζαν; «Πόσο χρονών είσαι; Πόσο χρονών είσαι;»

-« Μέχρι εκεί που θυμάσαι, δευτερόλεπτα».

-ΝΗΛ: Τι να θυμάμαι; Που δεν έμεινε ούτε οικογένεια, ούτε πατρίδα, ούτε θρησκεία;

-ΙΑ: Ακριβώς.

-ΝΗΛ: Και ο τρίτος που γίνεται τώρα αν δεν το κατάλαβαν αρκετοί με τους αλλοδαπούς, γενικά αλλοδαποί, το τονίζω. Δεν ξεχωρίζω, αλλοδαπούς γενικά, κατάλαβες και ποιους εννοώ. Τελειώσαν τα πράγματα, τελειώσαμε. Εγώ υπολογίζω με τους, όταν βάλεις και τους

Συναγωγή μαρτυριών και καταγραφή της Ιστορίας των αιχμαλώτων της Κύπρου το 1974/ΕΠΙΚΥ

Τουρκοκύπριους και τους Τούρκους της Τουρκίας, τους αλλοδαπούς που είναι από εδώ, τους νόμιμους και τους παράνομους, ξεπερνούν τον πληθυσμό μας. Διαπίστωσή μου, δεν ξέρω εσάς. Κάνατε και μια έρευνα πάνω σε αυτό που είπα τώρα.

-ΙΑ: Ισχύει. Ευχαριστώ.

-ΝΗΛ: Αγανάκτησα, δεν βλέπω φως για τα παιδιά μας, για τα εγγόνια μας, δεν έχει φως. Και ως τους να λένε ότι θα πάρεις τη βοήθεια τη μια, θα πάρεις τη βοήθεια την άλλη. Τι θέλεις, να υπογράψω κάπου;

-ΙΑ: Ναι. Μετά την ολοκλήρωση της επιστροφής και την συμπλήρωση των εντύπων από τον Ερυθρό Σταυρό.

-ΝΗΛ: Έπιασα και χαρτί από τον στρατό και θα το πω με μια λέξη στην ουσία μας έλεγαν ότι είμαστε και προδότες και λιποτάκτες. Αυτή τη δήλωση.

-ΙΑ: Ποια αισθήματα σας δημιούργησε αυτό;

- ΝΗΛ: Τα χειρότερα, αυτό το πράγμα μέχρι τώρα το έχω και θα το έχω, όλα τα άλλα δεν με νοιάζουν ως αιχμάλωτος βάσανα οι καταστάσεις, το ένα το άλλο. Οι νεκροί που είδαμε, οι καταστάσεις, το ένα το άλλο, οι τραυματίες αυτό όμως είναι από αυτά τα ασυγχώρητα που σας είπα για την προδοσία που έκανε η Ελλάδα εναντίον μας, της Κύπρου.

-ΙΑ: Η υπόλοιπη κοινωνία σας αντιμετώπιζε με τον ίδιο τρόπο;

-ΝΗΛ: Όχι, όχι.

-ΙΑ: Η κυβέρνηση η κρατική οντότητα;

-ΝΗΛ: Η κρατική οντότητα. Όλοι οι άνθρωποί μας σέβονται, μας εκτιμούν γνωρίζουν ότι αγωνιστήκαμε για αυτό τον τόπο. Εντάξει, ορισμένοι της άκρας αριστεράς λένε εκείνα που λένε ακόμα αυτά τα παραμύθια που λένε.

-ΙΑ: Μετά εσείς καταταγήκατε ξανά στον στρατό; υπηρετήσατε;

-ΝΗΛ: Όχι, μου είπαν να πάω, ως αιχμάλωτος για να πάω έφεδρος, τους είπα: Μα ήμουν αιχμάλωτος δεν δικαιούμαι να πάω, ήμουν και ανάπηρος, δεν μπορούσα να πάω. Μου είπαν:

Συναγωγή μαρτυριών και καταγραφή της Ιστορίας των αιχμαλώτων της Κύπρου το 1974/ΕΠΙΚΥ

- «Να δώσεις τις γνώσεις σου»

- ΝΗΛ: Τους είπα: μακριά, όχι απηύδησα με αυτούς τους ανθρώπους με τον τρόπο σκέψης τους, με αυτά που έκαναν και έρχονται να τα ρίξουν αλλού. Όχι με αυτούς που κατηγορούν μερικά κόμματα δεν είναι εκείνοι οι ένοχοι, οι ένοχοι είναι άλλοι δεν τα δίνουν στη δημοσιότητα οι Άγγλοι είναι ανάμεσα σε εκείνα που δεν δίνει για να μάθουν ποιοι είναι οι πράκτορες τι έγινε για να μάθει ο κόσμος να σιωπήσει είναι κρίμα οι κόποι μας μια ζωή.

-ΙΑ: Ευχαριστώ.